

UDK: 35.082.2 :51-7: 368.021.26: 316.647.82: 341.388(4-672EEZ)

Mr Miloš M. Petrović,

novinar u Službi za informisanje, Kompanija „Dunav osiguranje“

POL (NI)JE FAKTOR U AKTUARSKOJ ANALIZI

Odlukom Evropskog suda pravde iz 2011. godine, proglašen je ništavnim član 5, st. 2. Direktive Saveta 2004/113/EC, čime je osiguravačima poručeno da više ne smeju da uzimaju u obzir pripadnost određenom polu prilikom izračunavanja visine premije i naknade, odnosno davanja iz osiguranja. Dotadašnja praksa primene navedene odredbe Direktive kvalifikovana je kao vid polne diskriminacije i kršenje relevantnih odredaba Povelje o osnovnim pravima u Evropskoj uniji. Osiguravačima je dat rok do 21. decembra 2012. godine da, u svetlu donete presude, otpočnu sa prodajom „polno neutralnog“ auto-osiguranja, a države članice Unije preduzele su određene korake u pravcu ujednačavanja cena za osiguranike muškog i ženskog pola.

Ključne reči: visina premije, pol, diskriminacija, polisa, Evropski sud pravde, izuzetice, države članice

Uvodne napomene

Svrha Direktive 2004/113/EC, poznate i kao „Direktiva EU o polovima“ kako je istaknuto u članu 1, jeste da stvori mrežu koja bi služila sprovođenju antidiskriminatorne politike, radi jednakog tretmana muškaraca i žena u pristupu, kao i pružanju roba i usluga.¹ Kao prva direktiva koja se odnosi na polnu jednakost van oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja, ona zabranjuje direktnu i indirektnu diskriminaciju van tržišta rada. Sa 19 članova, „Direktiva

¹ Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services

o polovima“ je relativno kratka i skromna u pogledu sadržaja. Problematične oblasti njene primene uključuju medije i oglašavanje, delatnost osiguranja (naročito auto-osiguranje i privatno penzijsko i zdravstveno osiguranje), razlike u tarifiranju i podelu usluga i dobara prema polovima. Opseg Direktive ograničen je na dostupnost i pružanje usluga i dobara javnosti, van domena privatnog života (čime se isključuje oblast fizičkog nasilja nad slabijim polom, npr.). Tako član 4. zabranjuje direktnu i indirektnu diskriminaciju, zlostavljanje i seksualno uznemiravanje, i ističe posebnost majki i trudnica, premda vrlo uopšteno. Direktiva, pak, ne nudi jasnu definiciju „dobara i usluga“, i stiče se utisak da u pojedinim delovima jednakost polova nije u fokusu. Usluge na koje se ove odredbe odnose tiču se npr. polno ekskluzivnih lokala, aktivnosti koje su rezervisane samo za određeni pol, i sl.

Direktiva je ukazala i na problem različitog tarifiranja muškaraca i žena za različite usluge i dobra, ali je i izazvala kontroverzu izlaskom u susret takvim zahtevima. Član 5. st. 1. Direktive propisuje da države članice treba da obezbede da u svim ugovorima zaključenim nakon 21. decembra 2007. godine upotreba pola kao faktora u izračunavanju premije i dobiti u delatnosti osiguranja i povezanih finansijskih usluga neće rezultovati razlikama u iznosima pojedinačnih premija i benefita. Dalje, st. 2, koji je naknadno uključen u sastav Direktive u toku zakonodavnog postupka, daje pravo državama Unije na „opt-out“ (izuzeće) od principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pogledu ugovora o osiguranju. Državama članicama ostavljen je vremenski okvir do 21. decembra 2007. da dozvole „proporcionalne razlike u iznosu individualnih premija benefita, tamo gde je upotreba pola kao odlučujućeg faktora u proceni rizika zasnovana na relevantnim i tačnim aktuarskim i statističkim podacima“. Drugim rečima, pol je postao jedan od faktora u aktuarskoj analizi. Države članice je trebalo da naknadno „obaveste Evropsku komisiju i pobrinu se da su tačni podaci povezani za upotrebu pola kao odlučujućeg faktora prikupljeni, objavljeni i redovno ažurirani.“ Predviđeno je da nakon pet godina odluke država članica budu preispitane, te da se o ishodu obavesti Komisija.

U daljim odredbama Direktive stoji da princip jednakog tretmana muškaraca i žena ne treba da spreči države da usvoje ili zadrže norme kojima se sprečavaju ili kompenzuju manjkavosti vezane za pripadnost određenom polu²,

² Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services, Art. 6.

te da se zemlje sadržajem Direktive ne ograničavaju u pogledu usvajanja progresivnijih pravila u domenu jednakosti polova.³ Države članice se obavezuju i da u svoje pravne poretke uključe mere kojima štite pojedince od eventualnih štetnih posledica, koje bi mogle da proisteknu iz žalbe ili pokretanja procesa u cilju osiguranja saglasnosti sa principom jednakosti polova.⁴ Takođe, svaka zemlja članica mora imati najmanje jednu instituciju koja će se baviti pitanjima predviđenim sadržajem Direktive.

Posledice odluke Suda pravde Evropske unije za oblast osiguranja

Amandmani na „Direktivu EU o polovima“, kao posledica tzv. „Evropske presude o polovima“, značice i promenu koncepcije osiguravača u pogledu kreiranja cena na osnovu polne pripadnosti, kao i visine pokrića. Početkom 2011. godine Evropski sud pravde utvrdio je da osiguravači više ne smeju da uzimaju u obzir pripadnost određenom polu prilikom izračunavanja visine premije i eventualnih benefita (davanja iz osiguranja).⁵ Poreklo ove problematike nalazi se u sudskom postupku u Belgiji, kojim je tamošnje udruženje potrošača, uz podršku dva pojedinca, zahtevalo proglašenje za nezakonitu odredbu (član 5. st. 2. Direktive) koja uzima u obzir pol prilikom izračunavanja visine premije i benefita (davanja iz osiguranja). Dotična odredba je transponovana u domaće zakonodavstvo iz Direktive 2004/113/EC. Član 5. st. 2. je putem „opt-out“ klauzule dozvoljavao osiguravačima da samostalno odrede da li da koriste pol kao odlučujući faktor u određivanju rizika, pod uslovom da ta odluka ima precizno statističko i aktuarsko opravdanje.

Inače, sve države članice su koristile ovu odredbu u pogledu određenih, pa i svih, vrsta ugovora o osiguranju. Belgijski zakonodavac je u poredak uključio normu o životnom osiguranju, a pitanje njene legalnosti je i bilo predmet rasprave pred Evropskim sudom pravde (C-236/09).⁶

³ Ibid. Art.7. para. 1.

⁴ Ibid. Art.10.

⁵ Which? finansijski internet portal, *Insurance gender discrimination rules*, <http://www.which.co.uk/money/insurance/guides/insurance-gender-discrimination-rules/gender-directive-overview/>

⁶ Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL, Yann van Vugt, Charles Basselier vs. Conseil des Ministres, 01. March 2011.

Navedeni predmet razmatran je pred Sudom pravde korišćenjem instituta prethodnog pitanja Ustavnog suda Kraljevine Belgije, koje je glasilo: *Da li je kompatibilno sa osnovnim pravima Evropske unije da se pol osiguranika uzima kao faktor rizika prilikom sačinjavanja privatnih ugovora o osiguranju?*

Odluka Suda je bila nedvosmislena: različiti iznosi premija osiguranja za muškarce i žene predstavljaju polnu diskriminaciju i nisu u skladu sa Poveljom o osnovnim pravima u Evropskoj uniji. Članicama Unije nije dozvoljeno da zanemare ovaj važan princip u svom pravnom poretku. Stoga, klauzula o izuzeću, sadržana u članu 5, st. 2, proglašena je nevažećom prvog marta 2011. godine. Ovo je bio važan korak u potvrdi značaja osnovnog prava u pogledu polne jednakosti, kao i značaja same Povelje o osnovnim pravima, koja uživa istu pravnu snagu kao i ugovori o osnivanju. Osiguravačima je dat rok do 21. decembra 2012. godine da, u svetlu donete presude, otpočnu sa prodajom „polno neutralnog“ auto-osiguranja.

Svrha Direktive 2004/113 u delatnosti osiguranja ogleda se u jednakoj primeni normi na oba pola, te upotreba tog faktora ne sme rezultovati u razlikama u pogledu iznosa premija i benefita. Procenjuje se da će mnoge osiguravajuće kompanije iskoristiti ovu priliku za poskupljenje svojih usluga. Pripadnice ženskog pola trebalo bi da očekuju poskupljenja u oblastima auto-osiguranja i životnog osiguranja, dok će za muškarce biti uvećani troškovi privatnog zdravstvenog osiguranja.

Predlaže se i usvajanje nove okvirne direktive, koja bi bila primerenija novoj situaciji. Nova pravila za usluge osiguranja i bankarski sektor bi prepoznala godine i stepen onesposobljenosti kao ključne elemente u proceni rizika i kreiranju cena za određene proizvode. U suprotnom, troškove će snositi ostatak osiguranika, što bi rezultovalo opštim povećanjem troškova. Ostaje da se vidi u kom pravcu će se norme prilagoditi potrebama delatnosti. Pojedine zemlje članice već su napravile određene korake u pravcu ujednačavanja cena auto-osiguranja: Belgija, Bugarska, Kipar, Estonija, Letonija, Litvanija, Holandija i Slovenija.⁷

⁷ Sex Discrimination in Insurance Contracts: Statement by European Commission Vice-President Viviane Reding, the EU's Justice Commissioner, on the European Court of Justice's ruling in the Test-Achats case

Nove cene osiguravajućih usluga u Britaniji

Na temu promena koje se odvijaju kao posledica proglašavanja ništavnim člana 5, st. 2. Direktive Saveta 2004/113/EC opsežan članak objavilo je i ugledno glasilo „Guardian” iz Britanije. Tekst „*Women count cost of car insurance as EU gender rules come into force*”, koji obuhvata izjave i očekivanja britanskih predstavnika delatnosti osiguranja, u celosti je prenesen u okviru podnaslova „Nove cene osiguravajućih usluga u Britaniji”, za potrebe što vernije ilustracije relevantnih aktuelnosti u toj zemlji.⁸

Kao posledica primene pravila o jednakosti polova, osiguravači više neće moći da nude niže cene vozačima ženskog pola, niti da daju bolje prihode muškim penzionerima. I dok je i dalje nejasno u kojoj će se meri pravila koja su stupila na snagu 21. decembra odraziti na džep osiguranika, muški penzioneri mogli bi kumulativno da izgube i do 10.000 funti od penzije, dok će pojedini vozači ženskog pola plaćati i do 40 odsto više za auto-osiguranje. Nakon Dana ravnopravnosti polova – „G-day” (Gender Day), kako se taj dan naziva u delatnosti osiguranja – osiguravajuće kuće više ne mogu da kreiraju visinu premije u zavisnosti od pola osiguranika. To će se odraziti na visinu životnog osiguranja i auto-osiguranja, kao i na visinu raspoloživih prihoda, kad osiguranici odluče da deo svojih doprinosa usmere ka plaćanju rente. Sudeći po podacima „PricewaterhouseCoopers” (PwC), isplata renti za penzionere muškog pola mogla bi da bude manja i do 10.000 funti za vreme trajanja polise. Do sada, klijenti muškog pola u proseku su dobijali oko četiri procenata veći prihod od rente nego žene, s obzirom na to da žene u proseku žive duže nego muškarci.

Budući da osiguravajuće kuće više neće moći da koriste pol korisnika radi utvrđivanja prihoda koji nude privatni penzijski fondovi, njihovi predstavnici poručuju da će se ubuduće čvršće oslanjati na druge kriterijume prilikom pripisivanja rente, uključujući i vrstu posla kojom se vlasnik polise bavi, te da li on ili ona pati od određenih zdravstvenih problema.

Radž Modi, šef savetodavnog odeljka za penzije u PwC-u, kaže: „Manji broj žena profitiraće od presude. Pri tom, osam od deset renti koje se trenutno prodaju u Ujedinjenom Kraljevstvu kupuju muškarci, tako da sada veći broj ljudi rizikuje da pretrpi gubitak nego što ima onih koji ovim nešto dobijaju.”

⁸ Mark King, *Women count cost of car insurance as EU gender rules come into force* <http://www.guardian.co.uk/money/2012/dec/21/women-car-insurance-eu>, The Guardian, 21 December 2012

Žene korisnici ograničene rente više polisa životnog osiguranja, koje su ugovorili njihovi partneri, takođe će biti pogođene, s obzirom na to da će završiti s manjim prihodom.

Finansijska grupa „Legal & General“ (L&G) uvela je polno neutralno tarifiranje 20. decembra 2012. godine, dodajući da je snizila rentne stope za muškarce u prosečnom iznosu od tri odsto, uz povećanje stope za žene u iznosu od oko 3,2 procenta. Predstavnici L&G su naglasili da je pol bio samo jedan od faktora kojim su se tarifirali „rentni proizvodi“: zdravlje i život, na primer, mogu imati veći uticaj na očekivani životni vek i na krajnji prihod od rente koju klijent dobija.

Klijenti koji kupuju životno osiguranje biće pogođeni, kao i žene, koje će verovatno plaćati do 23 odsto više, a muškarci tri procenta manje za polis osiguranja. Državni trezor procenjuje da pokriće života za žene može da se uveća za oko 15 posto, dok osiguravajući portal Protected.co.uk predviđa porast cene polise od 30 odsto.

Udruženje britanskih osiguravača (ABI) poručuje da će tržište osiguranja „ostati konkurentno“, dok stručnjaci u oblasti auto-osiguranja navode da će se pojedine grupe suočiti sa „ogromnim rastom troškova“.

Sudeći po stavovima Britanskog udruženja brokera u osiguranju (BIBA), premija za osiguranje motornih vozila za vozače ženskog pola, mahom mlađe dobi, trebalo bi da bude uvećana u rasponu od 15 do 38 procenata. Predstavnici kompanije „Consumer Intelligence“, koja se bavi istraživanjima tržišta, poručuju da su premije za sada prosečno uvećane za 14 odsto za žene, odnosno da su za muškarce opale pet odsto. Takođe se dodaje da su cene pojedinih premija za osiguranje motornih vozila za žene porasle za čak 39 procenata.

Portal za poređenje cena GoCompare, koji je analizirao više od 10 miliona izjava o auto-osiguranju od januara 2011. godine, objavio je da je „prosečna najbolja cena“ za ženske osobe životne dobi od 17 i 18 godina povećana za 32 odsto – sa 1.910 funti početkom novembra 2012. godine, na 2.523 funte. Za muške vozače iste životne dobi iznosi premije u tom periodu opali su za 10 odsto, sa 3.855 na 3.460 funti. Uzgred, u Ujedinjenom Kraljevstvu, minimalna starosna granica za dobijanje vozačke dozvole iznosi 17 godina (prim. prev).

Skot Keli, šef auto-osiguranja na portalu GoCompare, izjavio je sledeće: „Jasno je da će vozači ženskog pola snositi teret presude o jednakosti polova. Prosečnom vozaču ženskog pola najbolja cena prilikom obnove osiguranja porašće za 25 odsto, dok će stope za muškarce uglavnom ostati iste. Mladi vozači ženskog pola biće još više pogođeni uvećanjem premije u iznosu od oko 600 funti“.

Za osiguranje prihoda ili pokriće u slučaju teške bolesti, koje je pre presude najčešće bilo skuplje za žene, muškarci će izdvajati čak 50 procenata više nego do sada. Samo za osiguranje prihoda, „Liverpool Victoria” predviđa poskupljenje polisa za muške klijente između 20 i 25 odsto, dok će za klijentkinje cene pasti za oko 28 procentnih poena. Kod osiguranja u slučaju teške bolesti sa pokrićem života cene bi mogle da porastu za šest odsto za klijente muškog, i 16 procenata za osiguranike ženskog pola.

Od nekoliko kompanija koje su najavile nove cene, „Legal & General” nagoveštava da će muškim klijentima naplaćivati u proseku 49 odsto više za osiguranje prihoda, dok će se ženama izdvajanja u tom smislu umanjiti za pet procenata. Za osiguranje života s pokrićem u slučaju teške bolesti, L&G je povećao prosečan iznos premije za devet procenata za žene, dok ih je za muškarce umanjio za četiri odsto.

Svedočenja predstavnika osiguravajuće delatnosti iz Britanije koja su citirana u članku „Guardiana” potvrđuju da su osiguravači pristupili korekcijama cena pojedinih usluga kao posledica odluke suda Evropske unije u Luksemburgu.

Zaključak

Osiguravajuće kompanije su na odluku Suda pravde reagovalе formiranjem novih cena usluga u oblastima poput auto-osiguranja i penzijskog osiguranja, i to uglavnom u korist muške populacije, u cilju „ravnopravnijeg” pristupa. S one strane „ravnopravnog tretmana” stoji problematika neophodnosti uvažavanja razlika zarad kreiranja realne visine premije za osiguranike oba pola. Trajanje životnog veka, primera radi, u proseku je više godina duža kod žena, u odnosu na muškarce. Očekuje se i pribegavanje strožijim kriterijumima u pogledu procene zdravstvenog stanja potencijalnog osiguranika, kao i rizika povezanih sa radnim mestom klijenata. Razvoj situacije treba posmatrati najpre na nivou država članica koje odredbe Direktive ugrađuju u nacionalna zakonodavstva, uz slobodu da izaberu formu i način na koji će norme biti primenjene, te da formiraju adekvatne institucije koje bi trebalo da nadgledaju primenu Direktive.

Summary

Gender Is (Not) a Factor in Actuarial Analysis

Miloš Petrović, LL.M.

The European Court of Justice verdict from 2011. outlawed the Article 5 par. 2 of the Council Directive 2004/113/EC, thereby restricting insurers from taking into account gender while calculating the amount of premiums and benefits. Enforcement of the former provision was qualified as a mode of gender discrimination, and violation of the relevant provisions of the Charter of Fundamental Rights in the European Union. The insurers were obliged to introduce „gender neutral” motor insurance by 21st December 2012, and member-states have already made certain steps towards non- discriminatory pricing.